

YEREL REFORM BULUŞMALARI - 2

MERKEZİ İDARE VE YEREL YÖNETİMLER YETKİ PAYLAŞIMINDA İDARİ VE MALİ ÖZERKLİK

Dr. NAZLI KAYI

Levent Hocam gerçekten çok da değerli bilgiler verdi. Konu çok derin ve anlamlı olduğu için süreyi biraz geçti San bölümdeki zamanından biraz kırpmamız gerekecek. Şimdi çok önemli birkaç şey söyledi. Zaten soru-cevap bölümünde onu tamamlayarak ayrıntılandırarak. Belki de Genel Başkanımızın açtığı yoldan bunu tamamlamış da oldu. Sanırım bizim kavramlarla ilgili problemimiz olması dolayısıyla da sorun yaşıyor olabiliriz. Yani siz altını çizdiniz hani idari vesayet bazen siyasi vesayetle de bu özerklikle de karıştırılıyor olabilir ve burada hakikaten bahsettiğiniz şey yani bir siyasi vesayet olabilir ama idari olarak özerk olması gerekiyor. Yani bunu altını çizerek aslında doğru tanımlamak gerekiyor. Siz söylediniz ve hakikaten istisnanın 154 kez kullanılmış olması artık onu istisnadan çıkarıp bir kural haline de dönüştürebiliyor. Belki de Yerel Reform Girişimi Derneği'nin derslerinden birisi de bu olmalı. Yok etmek mümkün olmayabilir gerçekçi olmak gerekirse ama minimize etmek için ne yapabilirizi düşünmek gerektiğini tekrar görmüş olduk. Hocam, hem kavramların hem çerçevenin içini doldurduğunuz için çok teşekkürler.

Şimdi biz burada idariden devam edip, aslında maliye geçerken de bu ikisini de uygulamayla da harmanlayabilecek çok kıymetli birine ben sözü vereceğim. Burada birçok kişinin zaten tanıdığı sevgili Sayın Bülent Baratalı 47 yılında Urla'da dünyaya geldi, İzmirli. İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun oldu. İzmir Barosuna kayıt olarak serbest avukatlık yaptı. Baro Genel Sekreterliği görevini yürüttü. İki ayrı dönemde hem 80 öncesi hem de 80 sonrası Urla Belediye Başkanlığı yaptı. İki dönemde de belediye başkanlığı yapmış biri olarak aslında konu ile ilgili en somut değerlendirebilecek insanlardan biri. O anlamda da çok kıymetli. Daha sonrasında 98 İl Kongresinde il başkanlığı, 2002 yerel seçimlerinde de tekrar hem 22. hem de 23.dönem İzmir Milletvekilliği yaptı. Sayın Başkanım, sizin bu idareden maliye hem uygulamayla bütünleşen yorumlarınız bizim için çok kıymetli. Çok teşekkürler. Sözü size veriyorum.

BÜLENT BARATALI

Çok teşekkür ederim. Sayın Genel Başkanım, belediye başkanlarım, daha önceki Büyükşehir Belediye Başkanım, milletvekili arkadaşlarım, mevcut belediye başkanlarım, daha önce görev yapmış olan belediye başkanlarım çok değerli dostlarım Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreterinin şahsında büyükşehir çalışanları ve sivil toplum örgütleri çok değerli hanımefendiler, beyefendiler, hepinize sizlere de saygılar sunuyorum.

Sizin de ifade ettiğiniz gibi benim uzun bir belediyecilik dönemim var. 77 yılında Urla Belediye Başkanı oldum. O zaman 1961 Anayasası vardı ve 1580 sayılı Belediyeler Kanunu vardı. Dönemim bitmeden 80'de askerler tarafından görevden alındım, bir buçuk satırlık bir yazıyla. "Bayrak Harekatı nedeniyle görevden alınıyorsunuz" diye yazıyordu. Görevden alınmakla kalmadık yüce devletimizin bütün hapishanelerini, cezaevlerini, işkencehanelerini dolaştık. Ama halkımız beni üç kez daha belediye başkanı seçti, sonra parlamenter seçti. Yani Nazım'ın dediği gibi, hem ikbal koltuklarında hem de diğer koltuklarda oturan bir arkadaşınızım.

Yani 61 Anayasası ve 1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile çalıştım. 84'te ise 82 Anayasasıyla

ve yeni kanunlarla çalışmaya başladım. Çok ilginçtir, parlamenter olduktan sonra da 2005 yılında Plan Bütçe Komisyonu üyesi iken, şimdi yürürlükte olan kanunlar önümüze geldi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin sözcüsü olarak Belediye Kanunu'nda, Büyükşehir Kanunu'nda, İl Özel İdaresi Kanunu'nda ve Mali İdareler Birlikleri Kanununda görev yaptım. Bunu şunun için söylüyorum, iki taraflı bir mukayese yapmak için. Sayın Genel Başkanımız az önce söyledi. Anayasanın 127.maddesindeki vesayet, yani denetim kavramı 61 Anayasasında yoktu. Askerlerin yapma denmesine rağmen, yani akademik camianın, üniversitelerin yapma demesine rağmen yaptıkları bir olaydır vesayet.

Vesayet nedir? Bir kamu yönetiminin, diğer kamu yönetiminin yaptıklarını gözetmek, denetlemek gerekirse kanunda yazmıyor ama yerindelik denetimi yaparak, o kamu tüzel kişinin yerine geçerek, onun yaptığı bütün eylem ve işleri yapmaktır. Bu, 61 Anayasasında yoktu.

Şimdi madem belediyelerde ve özel idarelerde vesayeti konuşacağız, o zaman bunlar nedir? Bunlar anayasanın 123., 126. ve 127. maddelerindeki yazılı kamu tüzel kişileridir. İdarenin bütünlüğü adı altında bir idari bir mekanizmamız var devlet dediğimiz. Merkezi yönetimi kullananlar var. Bir de yerel yönetimi kullananlar var. Bunlar anayasamıza göre idarenin bütünlüğü içinde İller İdaresine bağlı olarak Yetki Genişliği Esasına dayanarak çalışan, ikisi de kanundan vücut bulmuş olan kamu tüzel kişileridir.

Peki, yerel yönetimler nedir? Yine anayasanın ifadesine göre, atlamamak için okumaya çalışıyorum. Bu, mahalli idareler diyor. Mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunla gösterilen seçmenler tarafından oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Yani mahalli müşterek ihtiyaçları gidermek için kurulan organları da yerel tarafından, hemşeriler tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir. Elbette bunların üzerinde bir vesayet denetimi olacaktır. Fakat vesayet denetimi anayasanın 127.maddesinde yazdığı gibi olmayacaktır.

Peki nasıl olacaktır? Vesayet denetimi hukuki bir denetim olacaktır. Madem hukuk devletiyiz, o zaman merkezi idarenin yerel yönetimler üzerindeki denetimleri hukuki denetim olacaktır. Öyle mi değil? Nereden anlıyoruz? Yine anayasanın 127.maddesinden anlıyoruz ki en ağır vesayettir. Görevleriyle ilgili bir suç sebebiyle hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları ve ya bu organların üyeleri, İçişleri Bakanı geçici bir tedbirle kesin hükme bağlayıncaya kadar görevlerinden uzaklaştırabilir. E bu hukuki denetim mi? Değil. Bunun yerine ne olmalıydı? Eğer hakikaten böyle bir şey varip olmuştaysa, İçişleri Bakanı veya Vali gidip mahkemelerden böyle bir yetki almalıydı.

Yapıyor mu, yapmıyor. Yapıyor mu, yapmıyor mu, yapmıyor. Anımsıyorum, Van Belediyesi Başkanı galiba seçildiğinin ikinci günü görevden alındı. Çok ilginç bir olay. Hala daha mazbatasını almamış bir insanı görevden aldılar. Peki şimdi İçişleri Bakanı, görevden aldığı belediye başkanlarını tekrar görevlerini iade ediyor mu görev süresinde? Yani belki istisnalar var ama bakıyorlar görev süresine kadar geçici olarak görevden alıyorlar. Demek ki böyle bir en katı vesayet bunun üzerinde.

O zaman ne olmalı? Madem yerel demokrasi var, onu da denetleyen bir merkez idare ajanları var. İçişleri Bakanı ve Vali, onlar hukuka müracaat edecek, hukuk izin verdiği ölçüde onları belirli ve makul bir süre içinde görevden alacak. Şimdi öyle değil. Şimdi çok kaba bir

şekilde, birden hatta konutlarına girerek sabaha karşı nedense, Allah'ın başka bir saati yokmuş gibi yataklarında belediye başkanlarımızı görevlerinden alıyorlar. Saygı yok. Makama uygunluk yok. Büyük bir caydırıcılık var. Sen belediye başkanısın ama ben senin yatağına uyurken böyle gelir, görevden alırım diyebiliyorlar. Bu son derece yanlış. Bu, vesayetin en katı olan uygulaması.

Peki, bu böyle de başka bir şey var mı? Elbette var. Yani üstelik bir de kanun hükmünde kararnameyle 5393 sayılı kanunun 45. maddesine konmuş olan bir yetki var. Bu darbe girişiminden sonra oldu. Şöyle diyor, bir soruşturma ve kovuşturma başlatılması durumunda seçimle gelen organların geçici olarak görevden alınmasıdır. Yani terörle mücadele kanununa dayanarak, şimdi yapılan uygulama, madem sen terörizme bulaştın, seni görevden alıyorum. Peki, belediye meclisleri ayrı sandıktan seçilmiyor mu? Evet, seçiliyor. Belediye başkanıyla beraber onu da görevden alıyorlar yerine kayyum tayin ediyorlar. Kayyum, hocamızın söylediği gibi meclisi toplantıya çağırıyor mu? Çağırıyor. Peki ne yapıyor kendi ve daire baş amirlerinden kurulan üç beş kişiyle beldeyi veya ili yönetiyor.

Şimdi aslında hani herkes şeye saydırıyor, Avrupa yerel yönetim şartına ama bu kadar ağır bir uygulama yapmayacağına dair Türkiye Cumhuriyeti bunu kabul etmiş. Yani bu şartı kabul etmemiş ama devam ediyor. İki, başka ne örnekler var? İdarenin yıkıcı vesayetinin belediyelerde kullanılması konusunda. Özel idarelerde kullanmıyorlar. Çünkü özel idare demek, vali demek. Vali demek, özel idare demek. Yani öyle organı varmış, başında efendim seçilmiş olan bir başkan varmış. İşte bunların hepsi hikaye. Yani bizim Yılmaz Özlü'nün güzel bir şeyi vardır. Bilmem neden, tayyare der bu yönetimler için. Trişkadan tayyare denen şeyler bunlar. Vali varsa özel idare var, vali yoksa özel idare yok. Yani bu kadar basit. Vesayetın en katı uygulandığı, yani İl Özel İdaresi aldığı kararı valiye gönderiyor. Vali beş gün içinde onaylarsa, onaylamazsa geri gönderiyor. Kararında direnirse Özel İdare, beşte üç çoğunluğu yakalamak zorunda. Onu da bu dönemde yakalaması mümkün değil. Demek ki böyle bir organ yok Türkiye'de. Var diyen varsa bunu hukuki olarak tartışırız.

Peki, benim görev yaptığım on yıllık dönemde AKP iktidarıyla neler oldu? TOKİ'ye, imar planlamaya... çok ilginç. Başka? GAP idaresi için yetki kullanıldı. Zaten taşıt kanunu belediyelerin başında. Buna benzer, mesela meclisin feshinde ağır bir vesayet yetkisi vardı belediye başkanının düşürülmesinde. Bunun doğru olup olmadığına Çevre Bakanlığı karar verir. Hatta zabıta kıyafetlerinin nasıl olacağı konusunda, hangi giysilerle halkın karşısına çıkacağı konusunda yetkili Çevre Bakanlığıdır. Diğerı, yine Belediye Kanununda valinin hizmetleri hali koyması diye bir kural var. Vali, eğer bir belediyede hizmetler aksıyorsa, Sulh Hukuk Mahkemesi hakimine müracaat eder ve bir kararla belediyelere gelip el koyar. Nesine el koyar? Bütün hizmet araçlarına el koyar. Bütün yönetimine el koyar. Gayrimenkullerine parasına el koyar. Ve bundan hesap sorulmaz.

Ben Cumhuriyet tarihinde bir defa bir validen hesap sorulduğunu gördüm. O da Şırnak valisinden. Biliyorsunuz Şırnak valisi, Hizbullah'ı kuran bir valiydi devlet adına. Ondan bir defa adamcağızdan hesap soruldu ve Yargıtay'da sekiz sene hapse mahkum oldu. Eskiçeşme kaymakamıydı. Bir de yatırım izleme koordinasyon kurulu var. Vali bunu izliyor. Sayın Başkanım çok iyi biliyor. Benden üç dönem daha kıdemli, ben dört dönem yaptım. Ama kendisiyle beraber de çalıştık. Sen yapma, bu görevi ben yapacağım der. Kim bu? Merkezi İdarenin ajanı. Yani şimdiki adıyla Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, Cumhurbaşkanı'nın taşrada güvendiği en büyük devlet ajanı. Ama bunun iki şapkası var.

Birinci şapkası merkezi idarenin ajanı, ikinci şapkası da yerel yönetimin başı. Bu isterse terör faaliyetleri nedeniyle yerel yönetimlerin gayrimenkullerini de el koyabiliyor. Belediye tarafından hazırlanan bütçeyi ister uyguluyor ister denkleştirmiyor. Şimdi belediye başkanları bütçesini Eylül'de hazırlar, geçirir, ve Çevre Bakanlığı'na gönderir. Çevre Bakanlığı bütçeye şöyle bir bakar eğer kendince uygunsa tekrar bunu Maliye Bakanlığı'na gönderir göndermezse geri gönderir ve belediye başkanlarının başında bin türlü boza pişirir. İç borçlanma, tahvil ihracı buna benzer yetkiler Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır değerli arkadaşlar. Konut ve arsa üretimi de Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır. kentsel dönüşüm ilanı sadece Cumhurbaşkanı tarafından yapılır. Yabancılarla kurulan bütün ilişkiler Çevre Bakanı tarafından kontrol edilir. Hatta Kent Konseyi'nin şu bizim icadımız olan üç belediye başkanıyla şurada Urla'daki Kent Senatosu'dur. Bunun yönetmeliklerini, yönergelerini Çevre Bakanı yapar. Siz ona uymak zorundasınız. Bilgi sistemlerinin kurumsal yapısını Çevre Bakanı yapar. AYKOME ve UKOME'nin işleyişini kim yapar? Devlet yapar. Hatırlayın, Büyükşehir Belediye Başkanımız İstanbul'da belediye başkanı olur olmaz, UKOME ve AYKOME'nin ajanlarını değiştirdi. UKOME'ye merkezi idarenin ajanlarını koyarak belediye başkanımızın elini bağladı. Yani belediye başkanımız süresi içinde taksilere yol veremedi. Neden? UKOME'den geçiremedi. Demek ki UKOME'nin, AYKOME'nin başkanı da Cumhurbaşkanlığı sistemine göre Sayın Tayyip Erdoğan.

Büyükşehir Belediye Başkanı Genel Sekreterinin atama yetkisi İçişleri Bakanında isterse atamaz. Yani şey, önerir. Belediye Başkanı der ki ben buna güveniyorum, bununla çalışacağım. Ya ben güvenmiyorum, atamıyorum diyebilir. Değil mi Sayın Genel Sekreterim? Siz oradan geçmişsiniz bereket. Belediye sınırlarını vali kesinleştirir. Mali İdare Birliklerinin kuruluşunu Cumhurbaşkanı tarafından sağlanır. İl özel idaresinin başı ki bu bir yerel yönetim olmasına karşın validir. Vali ne dese olur. Yani Amerika'da bir başkanlık sistemi var. Başkan var bir de genel sekreterleri var. Oylama yapıldığı zaman başkan, hayır diyor on iki tane sekreteri evet demesine rağmen başkan kazanmıştır diye sonuç çıkıyor ortaya. Burada da vali ne derse odur. Bu konuya girmenin hiçbir anlamı yoktur. Vali tamamen il özel idaresinin başındadır.

Bir de şunu söylemeye çalışıyorum. Vesayet yetkisi acımasızca, partizanca kullanılıyor. Kim tarafından? AKP'nin Genel Başkanı ve Türkiye Cumhuriyeti Başkanı olarak Tayyip Bey tarafından kullanılıyor. Sayın Başkanımız söyledi, "silkeleyin" dedi. Kimi silkeliyor? Ama diyor ki silkelirken dikkat edin. Benden olanları silkelemeyin sakın ha. O zaman Büyükşehir Belediyesi'nin bir kalemde bir buçuk milyarına el kondu mu Sayın Genel Sekreter? Bir nokta altı. Kondu, bitti. Peki, başka bir muhalif belediyenin SGK borçlarına el konulur mu? Konmuyor. Peki ne yapılıyor? Kamu tüzel kişiliğine ait, devlete ait olan bir gayrimenkul, muhalif olmayan bir belediyeye veriliyor. Belediye onu imarlı hale getiriyor, sonra parselliyor, sonra satıyor. Aldığı paralarla ne yapıyor? Yarisını SGK'ya ödüyor, yarisını da kaynak olarak kullanıyor. İşte böyle acımasız, katı bir partizan tarafından Türkiye yönetiliyor. Bunu açıkça söylemek zorundayız. Aydın sorumluluğumuz bize bunu getiriyor. Sonucu ne olursa olsun, bunu ben bu kürsüden söylemek zorundayım.

Peki, gelelim Gediz konusuna. İşte Gediz konusunun en büyük mimarlardan biri Aziz Kocaoğlu. Elinden geleni yaptı. Ama sadece körfez mi Gediz'i kirletiyor? Ben il başkanırken Murat Dağı'nın tepesine kadar çıktım. masmavi ve yeşil bir su akıyor orada. Menemen İlçe başkanıyla 401 kilometre yürüdük. O masmavi su Gediz'in boşalma noktasında nasıl

simsiyah akıyor, bunu gördük. 401 kilometreden gelirken üç tane ilin sanayi atıklarını topluyor. Evsel atıklarını topluyor. Acımasızca köylülerimiz tarafından kullanılan tarım ilaçlarını topluyor. Ve direkt hiçbir arıtma tesisi yapılmaksızın direkt körfeze boca ediliyor. Peki, be hey çevre bakanı! Sana buradan sesleniyorum. Ya senin burada kusurun yok mu? Neden Büyükşehir Belediyesi'nin başında boza pişiriyorsun? Kendine gel, öyle değil mi? Sen de bu işin baş sorumlularından birisin. Büyükşehir ne yapmış? Kuşaklama kanallarını yapmış, yapmaya devam ediyor. Üç fazını yapmış, yapmaya devam ediyor. Yani evsel ve endüstriyel atık pompa sistemini ayırmış, elinden geleni yapıyor. Ama önemli olan Büyükşehir bunu yapmıyor, demek. Biz de buradan diyoruz ki Büyükşehir görevini yapıyor, sen görevini yapmıyorsun.

O zaman ne yapmamız gerekiyor? Mesela yardımlar konusunda da vali gelip el koyuyor. Şimdi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanımız galiba 300 milyara yakın bir para topladı sanıyorum. Ne oldu? Vali geldi, el koydu ve hazineleştirdi. E bu doğru bir şey değil. Onun şahsında hemşerileri tarafından verilmiş bir paraydı. Senin ne hakkın var ona el koymaya? El koydu gitti. Ne yapmalı? Şimdi ben 50 yılımı tüketmek üzereyim yerel yönetimde. Bu kadar partizan, yani bu kadar ayrıştırmacı, bu kadar ötekileştirici... Sayın Genel Başkanımız söyledi. Elleri kolları bağlı belediye başkanlarından biri bendim ama çalıştık. Bunların da, bu işlerin de bir sonu gelecektir. Direnmek gerekiyor.

Bu ortamda, bu yerel demokrasi çalışmaz. Yerel demokrasinin çalışması da Türkiye'ye tam demokrasinin gelmesiyle olur. Teşekkür ederim. Saygılar sunuyorum.